

1980

ajakiri

Toimetused ja talitus:

A J A K I R I

2661 Kingston Rd.
SCARBOROUGH, Ont.
M1M 1M3 CANADA

Nr. 1 (25) toimetanud:

Vello Salo (tegevtoime-
taja, tel. (416) 265-2458)

Vello Soots
Henno Sillaste
Heino Jõe
Käbi Lokk
Lembitu Ristsoo

Tõnu Mägi (talitus)

Aastatellimine (6 numbrit):
U\$ 12.- (Kanadas C\$ 13.-)
Selles hinnas ka õhuposti-
kulu ülemeremaadesse.

Esindus Skandinaavias:

Enno Klaar
Grindsgatan 52/I
S - 116 57 STOCKHOLM
Tel. 08 - 42 45 59

(Aastatellimine: rkr. 50,
postgiro nr. 12 77 47 - 4
Stockholm.)

Esindus Austraalias:

Tiia Raudma
11/19 Waruda Street
KIRRIBILLI NSW 2061
Tel. (02) 929 - 4726

(Aastatell.: A\$ 10.-)

- 1 Üksainus laulupidu
- 2 „Rahvaluulest“ (Lugeja veerg)
- 3 Tõusuteed (Toimetaja veerg)
- 4 Edastagem esticat / T.P. Park
- 6 Käbi Lokk / Urmas Wompa foto
- 7 mü 80 tuleb / (Käbi Lokk)
- 8 Teater ja poliitika / M. Valgemäe
- 9 Kuidas saada rahvalaulikuks /
Priit Aruvald
- 10 Luuletusi / Ilona Laaman
- 12 Eestlasi Eestis 64,6% / E. Järvesoo
- 14 Must lagi / F. Oinas
- 16 Ingemar Korjuse plaat / H. Liitoja
- 17 Kuidas ta välja näeb? / V. Salo
- 21 Hävitusinglid / Mardi Valgemäe
- 23 60-ndate aastate poisid / I. Mikiver
- 26 Mü maakera teisel poolel / L. Salasoo
- 30 Järvi jälle jänkimailla / Valgemäe
- 33 Heiti Talvik 75 („Looming“)
- 34 Mikro-arhiiv I / V. Salo
- 35 Teateid: Kultuuripäevad 80
Metroo 80

mü 80

Tähtpäevi

Selle aasta seitse esimest kuud mööduvad eestlastele Tallinna ja Stockholmi tähe all, võib nende „tähtede“ varjugi jääda.

Juttu on muidugi ESTO 80-st ja olümpiamängudest — mõlemad esimest korda kahes pealinnas Läänemere vastaskallastel, ainult kilomeetrit nelisada üksteisest ruumiliselt. Raskem oleks mõõta vaimset vahemaad nende korraldajate vahel-

Osavõtjate-eestlaste seisukohast on kõige südamelähedasemaks kaks laulupidu. Kalender lubaks isegi mõlemal ära käia: Tallinnas 5./6., Stockholmis 12. juulil — oleks oma olemine, poleks teiste tegemine. Imelik mõelda, aga mõned tahavad laulupidu, seda eesti rahva ühtsuse sümboliks saanud pärimust thea lahutavaks, mitte ühendavaks teguriks! Et olla konkreetne: ei ole kuulda olnud, et ühtki väliseesti koori olemis Tallinna laulupeole kutsutud (või isegi kutsumist arutatud); rootsipoolisel kaldal on küll vaieldud, kuid ei ole sealtki ühtki koori kutsutud. Ükskõik mis ettekäändel see kummalgi pool on sündinud, see valus tõsiasi näitab, mida on väärt „demokraatlikud põhimõtted“ ja „rahvuste sõprused“.

Paljud tunnistavad „ühtainsat laulupidu“, ignoreerivad teist — ikka mõlemal pool Läänemerd. Kas õnnestub neil eesti rahva enamust oma pilli järgi tantsima panna? Oleme pidanud lahus laulma juba aastat nelikümmend; kas harjume selle ebaloomuliku olukorraga? Või leiame just lahusoleku juubeliaastal tee tagasi vähemalt vaimuühtsuse juurde?

Kui on vaja täpsustada, et siin on juttu ainult eestlastest, siis ka seda, et materiaalne vahemaa ei suuda iialgi vaimu takistada, kui see vaim vaid valmis on. Sellepärast on tähtis, et astume laulupeo-aastasse (olümpia tuleb alles teises järjekorras!) selge küsimusega: kas *mina* soovin eestlasi lahutada või ühendada?

Kui ühendada, tuleb meil, eestlastel, selleks ka nähtavaid samme astuda, igaühel, kelle rinnus eesti süda. Keegi muu seda meie eest ju tegema ei hakka.

Kui ühendada, on meil tänavu tõesti üksainus laulupidu, mis sellest, et kahes kohas.

"*Ei teie poisid*" (AK nr. 5/79, lk. 12) viimased 3 rida, kus Felix Oinas venelaste toimetamisi 1940 paigu nimetab "tugevasti koloreeritud rahvaluuleks" on küll autori poolt kirja pandud ilma tõsiolusid kontrollimata.

Ma pole küll isiklikult näinud käimlapotis näopesemist ... Oma silmaga nägin Tallinnas Vana Posti tänaval sööklas (teisel korral), kuidas 3 vene ohvitseri lõunatasid. Ühel oli leivatükk kahvli otsas (mida hoidis püsti suu kõrgusel), millest hammustas. Noaga ajas aga toitu suhu. ... Sääraseid tõesti sündinud lugusid on külluses. Milleks siis vana "tugevasti koloreeritud rahvaluulet"?

L.X., Victoria B.C.

Sees ja väljas

Sind võõrad mõõtnud mõõgaga
ja lõngused rakulkaga.
Sihi aga õõbikut kadaga —
oskus puudub, et tabada.

Õõbikud enam ei kannata välja
pidevat jahti ja lendavad välja.
Väljaski omadega sees,
seeski endast väljas.

Väljas, jah temagi on väljas;
ainult need, kes on väljast, on sees.
Põlevkivi maa seest välja!
Rahvas laulab: välja, välja!

Vähene sa väljakene,
Lõpe, lõpe põlukene.

Niagara Peeter

Oli väga huvitav lugeda, mida eesti noored Austraalias teevad. Põõris kahju, et Toronto noored ei ole "suurfilmi" taoliste ühisõõritustega hakkama saanud. Paistab, et nende kooskõõmine seal on kas tihedam või vähemalt efektiivsem, sellest "tuleb midagi välja". Millal nende filmi Torontos näha saaks?

E.T., Toronto

Kõigepealt suur aitäh endistele ja uutele *Aja Kirja* sõpradele hea vastuvõtu, kannatliku ootamise ja tellimiste saatmise eest selle kiuste, et aasta esimene number on lasknud end oodata lehekuuni! Eriline tänu levitajaile-socvitajaile!

1979.a. lõpuks oli meil tellijaid 427, kes jagunesid järgnevalt:

Kanada	150	Austraalia	42
Rootsi	117	Mujal	5
USA	113		

On põhjust edu üle rõõmu tunda: esimese aasta lõpuks oli tellijaid 218, teise – 280, kolmanda – 358. Kui kanname need arvud graafikusse, saame peaaegu sirgjoonelise tõusu. Silmas pidades seda, et eesti keelt eelistavat lugejaskonda pole kuskilt juurde oodata, võime eduga tõepoolest rohkem kui rahul olla. Kavakohaselt ilmub nr. 2, mille käsikiri on juba koos, juunis, nr. 3 pärast Metroo 80 lõppu, refereerides siis ka ESTO sündmusi.

Neile, kes mõtlevad kaastööd teha, tuletame meelde, et on võimalik kirjutada ka mõnes muus kui eesti keeles. Igatahes tuleb siis ka sellega arvestada, et tõlkimine võtab aega. – Kaastööd võib avaldada ka varjunime all, kuid autori nimi ja aadress peab toimetusel teada olema. – Lugejakirjad on mõnikord liig pikad selleks et neid saadetud kujul avaldada; toimetus on püüdnud avaldada olulise osa.

Selle numbriga hakkab ilmuma keeleveerg. Kommentaarid ja kaastöö teretulnud, samuti soovid selle kohta, mida sellel veerul luubi alla võtta.

Toimetusel on laost lõppenud kaks numbrit: 4/76 ja 1/77. Neist oleme teinud fotokoopiad tellijaile, kes soovivad ka esimesi aastakäike. Kuid toimetus sooviks originaalnumbreid, mida omal ajal arvukalt reklaamiks välja läks, võimaluse korral tagasi saada. Palume teatada, kui leiate!

Uute tellijate leidmine jääb ka tänavu tähtsaks eesmärgiks: 500 tellija piir on lähedal! Rohkem tellijaid võimaldaks ka rohkem pakkuda.

T. Peter
P a r k

Rööbiti eesti raamatu trükkimist tasuva lugejaskonna säilitamisega väliseestlaste omas ühiskonnas on tekkinud tungiv vajadus kirjastuste abistamiseks muukeelsete eestiaineliste materjalide suunamisel mitte-eesti raamatukogudesse. Heal tahtmisel peaks see üsna ulatuslikult teostatav olema.

Kes on tuttav oma kodulinna ja lähema ümbruskonna raamatukogudega või kes reisude puhul on sorinud kartoteeke teiste linnade ja maade raamatukogudes, teab, kui napilt leidub eestiainelist materjali isegi üsna suurte ülikoolide kogudes. Sellestki, mis leidub, on peaosas enamasti pärit Nõuk. Liidust (USA akadeemilistes raamatukogudes tavaliselt nii inglise kui ka vene keeles).

Meie väikestel kirjastustel ei ole tööjõudu ulatuslikumaiks müügioperatsiooniks väljaspool eestlaskonda. Ometi on eestlaste asukohamail kümneid tuhandeid raamatukogusid, kuhu oskuslikul ja heal organiseerimisel häid teatmeteoseid või allikmaterjale (ja mõnel pool isegi muud kirjandust) müüa saaks. Näiteks ainuüksi *The American Library Directory* (32nd Edition, New York & Tempe, Arizona, R.R. Bowker Company) loetleb USA-s ja Kanadas 31150 raamatukogu, mis jagunevad järgmiselt: 4400 akadeemilist, 5600 „spetsiaalset“, 15500 rahva-, 400 sõjajõudude, 1300 valitsus- ja omavalitsusasutuste, 850 õigus-, 2100 arsti- ja 1000 usuteaduslikku raamatukogu. Lisades neile rohked Euroopa ja teiste mandrite raamatukogud võime, kujutleda tohutu potentsiaaliga ostjaskonda kõrgekvaliteetsele eestiainelisele informatsioonile.

Sellise potentsiaali olemasolu loob kirjastajaile ja publitsistidele ka soovi ja kohustuse heade teatmeteoste kirjutamiseks ja väljaandmiseks Eesti üle, vanadest aegadest üle äsjase iseseisvuse kuni tänapäevani – võibolla mitme autori ühistööna, koostöös eesti kultuuriloo eriteadlastega igalt alalt. Ja oleks raske mõista, miks vähemalt enamik akadeemilisi raamatukogusid ei peaks ostma selliseid tõeliselt häid teatmeteoseid.

Eestlaste peamistel asukohamaadel leidub küllalt kutselisi raamatukogundustöötajaid, õpejõude ja publitsiste, kes võiks kirjastajate abistajaina hoolitseda vastavate arvustuste ilmumise eest eri maade erialalistes (ajaloo jne.)

ja raamatuturu ajakirjades, ja kes organiseeriks individuaalsete müügipakkumiste ja tellimisplankettide väljasaatmist raamatukogudele, raamatust olenevalt mõnikord ka teatava kategooria õppejõududele ülikoolides, nii nagu see vastab ühe või teise maa tavadele ja protseduuridele.

Osalt ongi seda juba tehtud. Näiteks on USA-s mõnede eestiaineliste raamatute müüki kiiduväärselt organiseerinud Eesti Teaduslik Ühing Ameerikas oma energilise sekretäri Tõnu Parmingu juhtimisel, kasutades isegi USA-s mitte-kasutatavale organisatsioonile võimaldatavaid eri-postisoodustusi. Kuid küsimus on nii oluline ja võimalused teoreetiliselt nii suured, et asi vajab laiemat diskussiooni ja maadevahelist organiseeritud koostööd ühes rahalise toetuse hankimisega selleks eriotstarbeks.

Üheks sobivaks organisatsioonivormiks võiksidki ehk kujuneda eesti teaduslike seltside ja kultuuriühingute juurde loodavad raamatukogude varustamise sektsioonid, olgugi et asi oleks korraldatav ka teisiti, olenevalt eriolukordadest, mõned neist vahest isegi strateegilised: kuna mõned raamatukogude akvisitsioonitöötajad võivad etniliste organisatsioonide poolt pakutavat kirjandust pidada nn. välisvõitluslikuks-poliitiliseks, mida nad osta ei taha, võib „neutraalse“ ärilise nimega kirjastus neil juhtudel olla edukam rahvusliku nimega organisatsioonist.

Oleks vajalik, et kirjastajate, publitsistide ja raamatukogundustöötajate koostööküsimused leiaksid tee ka ESTO 80 nõupidamiste päevakorda.

edastama: teadet, andmeid või muud edasi andma, edasi toimetama (*ingl.* to forward, send on, pass on; *rts.* vidarebefordra, förmedla)

estica: kogu ühikuid, näit. raamatuid, mis räägivad Eestist. Praegused kodumaised bibliograafiad tarvitavad selle asemel sõna *estonica*. Ei *Võõrsõnade leksikon* 1979 ega *Oigekelsussõnaraamat* 1976 ei registreeri kumbagi.

Mida pajatab Kotkajärve MÜ juhataja Käbi Lökk

Mis ajast on Metsäilikooli juhatamine naiste käes?

Neil ei ole praegu rohkem ütlemist kui enne, aga ka mitte vähem. Nende kategooriate järgi ei ole me end kunagi jaotanud.

Kust tuleb, et ka tänavusel ESTO-suvel on Metsäilikool?

Hea küsimus! Iga aasta on kaalutletud, kas ka tuleval aastal teha. Mõnelt poolt arvati tõesti, et ESTO puhul jääb MÜ ära, aga ühelt poolt algab MÜ alles palju hiljem kui ESTO, teiselt poolt leiti, et on põhjust teha ning oli ka küllalt tegijaid ja tulijaid.

Mis seisab siis tänavu kavas?

Kaks asja on uued: väga suur huvi on olnud lasteaias vastu, mis nüüd ka uuel kujul kavas on; teiseks nn. „kivi ja kännu tunnid“, mille kaudu tahaksime anda rohkem üldist tagapõhja eesti asjust. Oleme leidnud, et tihti osavõtjatel puudub taust loengute hindamiseks. Tänavu katsume siis eriti täita lünki põhilistes teadmistes erinevatel aladel – ja seda väiksemates vestlusgruppides.

Aga „päris-loenguid“ on ikka ka?

Muidugi! Loengukava on siiski paindlikum kui enne. Nende arv kõigub kahest neljani päevas, nii et igal päeval on nagu oma iseloom. Loengute koguarv ei ole aga vähenenud.

Kas nimetaksid mõnda lektorit ka nimepidi?

Kaks kaugest külalislektorit tulevad Austriast ja Austraaliast: õigusfilosoof ja mitme ala mees Ilmar Tammelo ning loodusteadlane Inno Salasoo, kes on ka üks MÜA juhtivaid tegelasi. Muusikutest ootame Roman Toid, vanadest tuttavadest on kohal Tõnu Parming ja Hilja Jukkum (meie kauaaegne toitlustaja ja nüüd ka lektor) jne jne.

Kas hommikused keelegruppid jäävad endiselt raskuspunktiks?

Meil oli ühenduses uute „kivi ja kännu gruppidega“ sellest juttu. Leidsime, et tuleks ka mitmele teisele alale niisugust kontsentreeritud tähelepanu pühendada nagu senini keelele, aga keel jääb niivõrd tähtsaks alaks, et igahommikune keelegrupp ei muutu. Need kõne- ja keelegruppid töötavad endiselt mitmel pinnal ja keeleoskustasemel.

Mardi
Valgemäe

Kolmanda tegurina – praktiliste raskuste ning vaimse ja kultuurilise loiduse kõrval – takistab uute algupärandite rambivalgusse pääsemist poliitika, too eesti kultuuri vanakuri ise. Otsekohe meenub käimasolev poleemika Ilmar Külveti *Sild üle mere* ümber. Teatavasti esitab Signe Pinna Stúdio selle näidendi eeloleval Stockholmi ESTO-1. Lavastust tahavad aga eos surmata Toronto Võitlejad, kellega nüüd on liitunud ka Eestlaste Kesknõukogu Kanadas juhatus ning Eesti Vabadusvõitlejate Liit USA-s. Võitlejate survele ei võetud Külveti *Silda* Torontos peetud esimeste ülemaailmsete Eesti Päevade kavva.

Seda häbiplekki eesti teatri ajaloos, mis on alati pretendeerind sõnavabadusele, motiveeriti muu hulgas Toronto ajalehtedes ilmund nimetu lugejakirjaga, mis väitis, et Külveti näidend olla solvav endistele sõjameestele. Nüüd on samalaadne kihutustöö jälle käimas nii Stockholmi, Toronto kui New Yorgi kuluaarides. Huvitaval kombel ärritab võitlejaid näidend nimega *Sild üle vee*. Kuna Külveti lavateose pealkirjaks on *Sild üle mere*, tekib küsimus: kui palju teavad võitlejad tegelikult Külveti draama sisunüanssidest kui nad isegi teose pealkirja ei oska õieti refereerida? ...

Jättes kõrvale tähenärimise, vaatleksime Külveti näidendi keelustuskatset pisut laiemast perspektiivist. Kuidas reageerisid muistses Ateenas Spartaga kaua sõjajalal seisnud kreeklased kui Aristophanese *Lysistrate* propageeris vaerahu Ateena verivaenlasega ning heitis sõna tõsisel mõttes roppu nalja alles käimasoleva konflikti kohta? Kuidas reageeris Pätsi valitsus „vaikiva ajastu“ Eestis Tammsaare satiirilisele *Kuningal on külm*, milles autor kandis vapsistlikud vasikaideed otse kuningakotta? Või kuidas reageerisid ameerika võimud eesotsas president Johnsoniga siis kui Barbara Garsoni Vietnami sõja vastane näidend *MacBird* andis selgelt mõista, et nagu Shakespeare'i Macbeth, kes sai valitsejaks pärast kuninga tapmist, mõrvas auahne Lyndon Johnson oma eelkäija, president Kennedy? Kõigil neil juhtudel etendusid näidendid. Kaasaegse poola kirjaniku Slawomir Mrožeki ning tšehhi dramaturgi Vaclav Haveli lavateosed aga on nende kodumaal keelustet. Mrožek otsis Läänes asüüli, kuid Havel vangistati. Viimaste kuulduste kohaselt liigub Ilmar Külvet küll veel vaba mehena ringi, aga tema *Silda* mineeritakse Stockholmis ning tema näidendid on Torontos ja New Yorgis põlu all. Arvan, et saate aru paralleelist, mida oleks siin võimalik arendada: kui hakkame tsenseerima kirjandust, miks põgenesime siis 1944. aastal Eestist?

Priit
Aruvald

Baltimore'i *Omad poisid* andsid hiljuti välja heliplaadi. Oli kena üllatus ümbriselt lugeda, et ka minu *Peolaul* võeti nende repertuaari. Aga tiitli kõrval seisab: *rahvaviis!* Laulude ja sõnade päritolu tundmine ei ole meil kõrgel järjel ja sellest on ennegi juttu tehtud,* kuid sellel ümbrisel on nii palju vigu, et tuleb jutt uuesti üles võtta.

Rahvalaul on tuntud suurus ja kindlasti tuleb igale autorile auks, kui tema laulust saab rahvalaul, et rahvas tunneb seda nii omana, et laulab seda põlvest põlve, unustades autori nimegi. Tore oleks, kui ka minu *Peolaul* saaks rahvalauluks! Aga praegu on ta *uus* laul: lõin viisi ja sõnad ainult neli aastat tagasi ESTO 76 jaoks (see oli Baltimore'is!)

Teisi vigu-ebatäpsusi sellel ümbrisel: *Kord võitles Lõuna-Venemaal* olevat Tammeveski sõnadega rahvaviis. Missuguse Tammeveski? Kuulus laululooja Paul T. elab Torontos; tema küll neid sõnu teinud pole ja ka viis on võõrsilt võetud. *Postipoisi* juurde on märgitud: „rahvalaul, J.Pori“. Kumb ta siis on? Tõenäoliselt, nagu väidab Jüri-Peeters (*Laulusild*, esimene plaat), on John Pori viisi, E. Kitsemets sõnade autor. Rahvaviis pole ka *Hei vallerii*, pärit Rootsist, sõnade tegija tundmatu. *Kingsepa Antti* pole samuti eesti rahvalaul: viis on Soomest, sõnad Olaf Kopvillemilt. Vigu on veelgi.

Niisugusele valeinformatsioonile on raske vabandust leida, sest kahtluse korral oleks võinud lihtsalt helistada Tammeveskile või Kopvillemile; odava telefonikõne piirkonnas asuvad ka head laulutundjad Roman Toi, Andres Raudsepp, Jyri Kork jt. Mispärast seda võimalust ei kasutatud?

Sellesarnane äpardus oli ka „Hämariku“ plaadiga Rootsist, olgugi et seal kasutati üldisemat terminoloogiat: *Tallinna teel* sõnad pidid olema „Eestist“, viis „Ameerikast“. Sõnad on tegelikult minult, ka viis on *made in Canada*: Gordon Lightfoot (laul *Alberta Bound*). *Vana viis* pidi olema samuti ainult „Ameerikast“, kuid teame, et selle autor on Irving Berlin, eestikeelsed sõnad on jällegi Kopvillemi tehtud.

Kas on tõesti liig palju nõutud, et plaadi valmistaja peaks kinni rahvusvahelistest reeglitest ja märgiks palade juurde nende õigete autorite nimed – nii nagu on kombeks ka kirjan- duses ja kujutavas kunstis reprodutseerimise puhul? Siis jääks ka plaadi ostjale ja tulevastele põlvedele usaldus- väärne dokument meie laulude ajaloost.

*Vrd. AK 2/77:23; 4/77:17 & 3/78:34; 5/77:20; 6/77:37.

Ilona
Laaman

Unistusi

Kelle lemmiktoit on kaerad?

Hobuse, ikka hobuse

Traktorile ei anna keegi

jõuluõhtul bensiini

Kelle lemmikjook on vesi?

Januse, ikka januse

Eksinule kõrbes

fatamorgaanatseb järv või allikas

alati vesi, mitte õlitorn

Kelle lemmikmõte on vabadus?

Mis te arvate, mis te arvate?

See on avalik saladus

sisse põletet orja laubale

Välismaalane

Mõtted trügivad peas
ja see mõte
millel on kõige teravamad
kiiinarnukid
trügib suust välja
ja rahvas ütleb:
too ütles midagi
ühes võõras keeles
siis viskab patuta mees
esimese kivi

Mõtted trügivad peas
suu hoian hoolega kinni

Perekond

Saatus lööb isa
isa lööb ema
ema lööb poega
poeg lööb väikevenda
Väikevend lööb põrandat
See on tema saatus

Elmar Järvesoo

EESTI RAHVASTIKU KASV JA RAHVUSLIK KOOSTIS 1959 - 1979

	1959		1970		1979		1959 - 1979	
	Arv	%	Arv	%	Arv	%	Arv	%
Eestlasi	892653	74,6	925157	68,2	948000	64,6	+55300	6,2
Venelasi	240227	20,1	334620	24,7	409000	27,9	+168000	70,3
Ukrainlasi	15769	1,3	28086	2,1	36000	2,5	+20200	128,3
Valgevenel.	10930	0,9	18732	1,4				
Soomlasi	16699	1,4	18537	1,4				
Juute	5436	0,5	5288	0,4	72800	5,0	+24700	51,2
Lätlasi	2888	0,2	3286	0,2				
Muid	12189	1,0	22373	1,2				
ENSV kokku	1196791	100	1356079	100	1465000	100		
Rahva juurdekasv			159288	13,3	109721	8,1	269012	22,5
Juurdekasvu indeks		100	113,3		122,5			
Linnades	675515	56,4	881168	65,0	1022300	69,8	346785	
Maal	521276	43,6	474911	35,0	443500	30,2	-77776	

ALLIKAD: Eesti NSV rahvamaajandus 1970. aastal. Statistiline aastaraamat. Tallinn, 1971, lk. 29-30. Rahva Hälk nr. 35, 10.2.1980, lk. 1.

Lühikommentaare tabelile

Nõuk. Liidu viimase, 17.1.1979 toimunud rahvaloenduse esialgsed kokkuvõtted, mis hiljuti avaldati kodumaa ajakirjanduses ning on tabelis kõrvatatud kahe eelmise nõuk. võimu poolt teostatud rahvaloenduse andmetega, dokumenteerivad kujukalt sõja-järgsete arengutendentside jätkumist. Pideva slaavi rahvastiku sissevoolu tõttu jätkub rahvastiku venestumine, sest uustulnukate ühiseks keeleks on vene keel.

Rahvastiku üldine juurdekasv viimase 20 a. jooksul oli 269 000 hinge ehk 22,5%, kuid eestlased moodustasid sellest ainult viiendiku. 4/5 langeb "vennalike naabrite", peamiselt venelaste, ukrainlaste, valgevenelaste ja teiste slaavi rahvaste arvele, esijoones sisserännu kaudu.

Eestlaste osa kodumaa rahvastikus on kahe aastakümnega küll mõnevõrra — 55 300 isikut ehk 6,2% — kasvanud, kuid suhteliselt on nende osa omal maal ligi 10% võrra taandunud: 74,6-lt protsendilt 64,6-le ehk kolmveerandilt vähem kui kahele kolmandikule.

Venelaste osa on samal ajal kasvanud 169 000 isiku ehk 70% võrra. Nende osatähtsus kogu rahvastikus on tõusnud ligi 8% — aastal 1959 oli neid 20,1%, a. 1979 aga juba 27,9%. Tuletagem siinkohal meelde, et 1945.a. alguses oli eestlaste ja mitte-eestlaste suhe praeguse ENSV alal ca. 95:5 (kusjuures venelasi oli 4%), nüüd aga 65:35. Ukrainlased osutuvad kõige kiiremini kasvanud rahvusrühmaks Eestis.

Ülejäanud rahvuste kohta ei ole 1979.a. andmeid eraldi avaldatud. Kogusummas on see rühm kasvanud 51,2%, tõenäoliselt esijoones valgevenelaste arvel, kelle arv perioodil 1959-70 ligi kahekordistus. Kui see tendents jätkus, on slaavi rahvaste osa tänapäeva Eestis ümmarguselt 33% ehk üks kolmandik. Iseseisvusajal oli neid maaiselt 8%, 1945.a. alguses, nagu mainitud, ainult 4%.

Ka *linnastumise*-tendents on jatkunud ning linnarahvastiku osa on kasvanud 70%-le. Linnad on sisserändajate eelistatud elu- ja töökohaks. Maarahvastiku arv langeb.

Herbert Salu, *Must lagi on meie toal. Esseid kirjan-
dusest*. Autor, Lund 1980:256, kt. rkr. 65.- (AK toi-
metusest tellides C\$ 16.-)

*Felix
Oinas*

Meie kirjandusteadlaselt dr. Herbert Salult ilmus äsja uus kogu esseid ülalmainitud pealkirja all — aasta pärast tema „Porkuni preilit”. Selles laia haardealaga teoses käsitel- lakse eri aspekte rea meie kirjanike elus ja loomingus — nimelt Albert Kivikat, Ed. Vildet, F.R. Kreutzwaldi, O.W. Masingut, (Eestis elanud) Juliane von Krüdeneri jt.; li- saks veel eesti ja soome kirjanike hõimureise, meie riigi- lipu värve, plagiaatide probleemi, autori kirjanduslikke reise Itaalias jne.

Peatume siin lähemalt teose nimi-esseel, mil on võtmeposit- sioon Salu teoses. Selle aluseks on Juhan Liivi luuletis „Must lagi”:

*Must lagi on meie toal,
on must ja suitsuga,
seal ämblikuvõrku, seal nõge,
on ritsikaid, prussakaid ka.*

*Mis tema kõik kuulnud, näinud,
ei suuda ütelda —
kuis valu viskab varju,
kuis muudab näo ta!*

*Näind palju pisaraid, nuttu,
ja palju riidu ka,
nii palju, palju valu —
oh Issand, halasta!*

*Must lagi on meie toal
ja meie ajal ka:
ta nagu ahelais väänleb,
kui tema saaks kõnelda!*

Herbert Salu leiab, et elutoa lagi oma rippuvate ämbliku- võrkude ja nõega ja selle pragudes elutsevate ritsikate ning prussakatega oli Liivi esimene aisting hommikul silmi avades ja kuulus ta elumiljõesse igal hetkel, kui ta kodus viibis. Ses armetus onnikeses „valu viskab varju” ja koge- takse „palju pisaraid, nuttu”.

Musta lae ja selle all kiratsevate inimeste realistlikule käsitlusele kolmes esimeses stroofis järgneb viimane, mis läheb üle „ahelais väänleva” aja kujutusele. Kuigi luuleta- ja on jätnud niihästi aja kui koha lähemalt määritlemata, on selge, et mõeldud on elu vägivallamaal — meie sajandi al- guse Venemaal oma raudse politseidistsipliini, tsensuuri, orjuse ja sunnitöölaagritega. Seega kujuneb realistlike de- tailide esiletõstmine kaugeleulatuvaiks sümboleiks, mis näi- tab, et Liivi luuletajatalent ühendab kaks vastandlikku ning

tema ajal võistlevat kirjandusvoolu – realismi ja sümbolismi. Salu annab mõista, et Liiv on andnud väljenduse ka tänapäeva eestlase muredele kodumaal.

Autor analüüsib üksikasjaliselt Liivi isamaaluulet ja selle motiivistikku. Selles luules samastab Liiv enda haiglase ning vireleva isiku oma kodumaa ja rahvaga ja kinnitab, et vigane ning haige rahvas näeb iseenda vigu temas; seega on ta rahvale kui hädade sümbol.

Samasse kompleksi kuulub Liivi luules ka loodus. Liiv eelistab sügist, kaduvusmeeleolusid looduses ja surma-aimust. Kaheksasõnaline sügisluuletis

*Sügisetuul
raputab puul,
kiiürutab kõveral kõrrel
kui sandike*

sisaldab reaalseid sügisilma komponente (tuul, puu, kõver kõrs), kuid nad kutsuvad lugeja teadvuses esile varjatud sõnumi. „Meil on tunnus, et see kõveraks vajutatud kõrs, mis näib nagu sandike, on meie rahvas vägivallavõimu küüsis, sandike omal maal, maadligi küüru surutud ja alandlik...”

Edasi käsitleb autor rida muid aspekte Liivi isamaaluules: isamaa samastamist „valude isamaaga”, rahva hävinemisküsimust, palvust taevaste jõudude poole, veresideme tunnetamist isamaaga, mis on kätketud ta palvesse, ja lõpuks Liivi suurimat prohvetlikku visiooni: „ükskord on Eesti riik!”

Nagu kõnesolev essee, nii on teisedki kirjutised ses teoses tunnistuseks autori sügavast süvenemisest meie kirjanduse probleemidesse. Nad on ühtlasi tõendiks tohutust tööst, mis tal on tulnud teha raamatukogudes ja arhiivides. Ent seejuures ei jää nad kuivadeks akadeemilisteks traktaatideks, vaid on täis elavat elu ja oma suurepärase stiiliga kisuvad lugeja ükskõik milliselt erialalt kaasa. Dr. Herbert Salu esseed kuuluvad meie esseistika paremiku hulka.

Estonian Songs. Ingemar Korjus, bass-bariton;
Charles Kipper, piano. Toronto 1979 C\$ 9.50

Hillar
Liitoja

Ingemar Korjust tuleb lugeda üheks meie kõige parematest lauljatest. Ta on mitme maailma-võistluse laureaat; ta on esinenud tähtsate orkestritega, kuulsatel festivalidel; ta on ka igal pool kriitilist tunnustust pälvinud. Oli siis arusaadav, et asusin suure huviga kuulama tema plaati.

Kuigi ümbrisel pole ühtegi selgitussõna ei laulude ei heliloojate kohta, on näha ettevaatlikku palade jaotamist. Esimesel poolel on ainult originaal-kompositsioonid (Kapp, Saar, Päts jt.), teisel leiduvad need laulud, mis kasutavad põhi-elemendina rahvaviise, millede ümber on sepitset palad klaverisaatega (peamiselt Raid).

Just viimane pool ongi see kõige õnnestunum. Palad ise on kontrastirikkad ja Korjus laulab neid hoogsalt ja veenvalt. Kohe lust kuulata.

Aga esimese poole kohta: mida vähem öeldud, seda parem. Oleks seal siis kasvõi ainult üks laul, mis pakuks rikka elamuse! Kas meie enne-Teist-maailmasõda laulurepertuaar on tõesti nii kesine, et ei leidu mitte ühtegi viisi, millel oleks särtsu, kelmikust? Korjuse poolt valitud tempod on nii venivad, et (ma ei tee nalja) mõnda laulu oli mõnusam kuulata 45 p/min kiirusega. Pealegi on Korjuse laulustiil palju sobivam ooperi-aariatele, mitte *Lieder'*itele. Kuulasin plaati ühe sõbra-musitseerijaga, kes minuga nõustus, et selle poole valik ja esinemine olid tõesti nõrga- ja igava-võitu.

Klaverisaatja tähtsat osa täitis Charles Kipper, Toronto Ülikooli vilistlane (kompositsiooni ja pedagoogia alal). Pean tunnistama, et saade oli alati väga korrektne ja kohati inspireeriv. Ja kui Kiperi mäng teile kohati tundub pisut puine olevat, siis arvestage ka sellega, et need saated iseenesest ei ole mitte mingisugused pärlid.

Tehnilisele küljele pöördudes: isegi säärane võhik sellel alal nagu olen ise kuuleb, et ülesvõtte kvaliteet on üpris vilets (plaati kuulates on tunne nagu oleks vatitükid kõrvus).

Kokkuvõttes: oleks tehniline tase kõrgem ja oleks esimene pool sama nauditav kui teine, siis soovitaksin kõigile seda plaati soojalt. Jällegi: oleks tädil rattad all, oleks ta omnibus!

Vello
Salo

Seda küsimust kuuleme sageli. Praegugi kirjutab mu õde oma uuest tuttavast: „Sihuke sihvakas, tead.“ Aga mis tähendab *sihvakas*? Vaatan *Õigekeelsussõnaraamatust* (Tallinn 1976; edaspidi: *ÕS*) – seletust pole. Sealsamas seisab küll *sihvka*, mis on ära seletatud: „päevalilleseeme“. Ega ometi? Õnneks on mul olemas Andrus Saareste *Eesti keele mõisteline sõnaraamat*, mille indeks näitab teed: „sale, pikk ja peenike,“ defineerib Saareste (edaspidi: *MS*).

Eesti keele õppijad võivad vaid unistada sõnaraamatust, mis annaks iga sõna päritolu, tähenduse, sünonüümid ja antonüümid. Tänapäev ei ole meil selgitavatki sõnaraamatut: ei *MS* ega *ÕS* ei seleta kõiki sõnu. Saareste viis köidet (vrd. *AK* 1/79: 46) annavad muidugi kõige rohkem seletusi (koos näidetega), kuid seda teost pole müügil – ning seletuste otsimine selles võtab pahatihti palju aega. Keeleõppija seisukohalt on Saarestel teinegi puudus: pole kerge kindlaks teha, kas teatav sõna on praeguses eesti kõnekeeles tarvitusel, näit. *tõllakas* (def. „jäme ja kujult kohmakas“), ja mis tähenduses.

Veel halvem on lugu siis, kui tahaksime ülevaadet näiteks sellest, mis sõnavara on eesti keelel pakkuda inimese välimuse kirjeldamiseks. *Mõisteline sõnaraamat* rühmitab küll sõnu tähenduse põhjal, kuid antud juhul tuleb meil läbi uurida vähemalt kümme artiklit: *jäme, kõhn, lühike, paks, peenike, rammus, sale, sirge, suur, tugev*.

Neile õppijaile, kelle tugevaimaks keeleks on inglise keel, toob ehk abi Paul Saagpaku suur eesti-inglise sõnaraamat (vt. *AK* 2/77:16j & 25), mis tuleb kuuldavasti tänavu sügiseks müügile. Sealt leiaksime siis vähemalt iga sõna ingliskeelse vaste. Sinnani jääb aga kiireimaks informatsiooni-allikaks *ÕS*, mis ütleb ka kohe, kas sõna on murdeline või vananenud.

Katsugem siis täna saada ülevaadet sõnavarast, mida saame kasutada inimese välimuse kirjeldamisel. Mälutoeks toome ülevaate ka graafiliselt (lk. 18j). Sinna on skaalal *kõhn - paks* sisse kantud ja illustreeritud ligi viiskümmend praegu tarvituselolevat sõna.

Sale tahaks igaüks olla: ei liigset grammi rasva ega ebaproportsioone kehaehituses; kui isik on pikema kasvuga, nimetame teda *sihvakaks* – sõna, mida Keila ja Risti kihelkondades tarvitatakse ainult puude kohta, nagu kuused ja paplid.

kuivetu(nud)

nääpsuke

kleenuke

vibalik

vilajas

kiibakas

kondine (kuju)

lahja

kõhetu

peen(ikene)

jändrik

rässakas

nässakas

priske

täidlane

tüse

kopsakas

atleetlik

turske

toekas

rühikas

rammus

kerekas

lopsakas

mürakas

koblakas

rinnakas

rasvane

vatsakas

paksmagu

rasvamagu

praagamagu

"luu ja nahk"

(hernehirmutis)

kiitsakas

kõhn

sihvakas

sale

jässakas

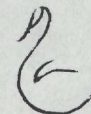
kõhukas

turjakas

matsakas

lihavaokas

paks (lumememm)

Meie kehakujude reas on *sale* suhteliselt „vasakpoolne” nähe, ka torkab silma, et meil on ideaalkuju jaoks ainult kaks sõna. *Saleduse* juurde kuulub oluliselt teatav suhe pikkuse ja laiuse vahel: ka *jändrik* inimene ei tarvitse omada liigset rasva, kuid on „lühike, madala kasvuga, aga tugev” (MS).

Mõned iseloomustused ei vajagi erilist selgitamist: *kõhukas*, *maokas*, *turjakas*, *rinnakas* (mõlema soo kohta!), *kuivetu*, *kõhetu*, *täidlane* näitavad nagu näpuga välimuse kätte. Viimast sõna tarvitame ka eufemismina tõeliselt juba paksuvõitu inimese kohta. *Lopsakas* on peaaegu/juba liig *lihav*.

Üldse, vulgaarsed (ja seega haavavad) on meie nimestikus vaid viimased: *paksmagu*, *rasvamagu*, *praagamagu* (praagaga [nim. *praak*] toideti-nuumati omal ajal loomi). Vaevalt tulevad meelitusena kõne alla ka teised, familjaarses vestluses tarvitatavad *rasvane*, *koblakas*, *matsakas*, *nässakas*, *kiibakas*, *kiitsakas*. „Neutraalsed” sõnad, mis ei tohiks kedagi solvata: *kõhn*, *lahja*, *peenike*, *jässakas*, *priske*, *täidlane*, *tüse*. Hea kõla on sõnadel *atleetlik*, *rühikas*. Ülejäänud kuuluvad familjaarses jutuaajamises tarvitataivate hulka.

ÕS selgitab ainult neid sõnu, mis on vähem igapäevased. Nii näiteks *kiitsakas*: „*kõhetu*, *kõhn*”. See on praegune eesti üldkeel; Saarestest leiame samale sõnale kolm erinevat selgitust: „*nõrgavõitu*, *vilets*”; „*sale*, *sihvakas*”; „*vallatu*, *käest ära*”. MS-is registreerit tähendused ei ole sellepärast sugugi „*valed*”: teatud aegadel ja paikades on eestlased sõna neis tähenduses pruukinud ning nad helisevad praegugi veel kaasa.

Matsakas inimene on „*tüse* ja *lüheldane*” (ÕS) või koguni „*jäme*, *lühike* ja *paks*” (MS), mitte ära segada sõnaga *atsakas* – „*hakkaja*, *tarmukas*” (ÕS). Nendel on raske *matsakaks* minna, kes *atsakad* on. Aga erand tõestab ka looduseadust: küllap leidub siis *atsakaid matsakaidki* (eriti kui me ei unusta, et *matsakas* tähendab ka *matsu* -tugevat lööki).

Mardi
Valgemäe

Tudengipäevil Cambridge'i ülikoolis jõi inglise kirjanik Christopher Isherwood end kord nii purju, et ta tahtis süüdata sigarit 12. sajandist pärit käsikirjaga. Samal õhtul võttis ta osa võiloopimise-orgiast, mille tagajärjel üliõpilaskorteri seinad meenutasid kollaste karikakarde välja. Hiljem, kui Isherwood kirjutas koos W.H. Audeniga näidendi „Nahaalune koer“ (*The Dog beneath the Skin*), septses ta stseeni, kus varem Shakespeare'i esimest fooliot leht-lehelt põletand näitleja purustab noaga Rembrandti maali.

Inglismaal ülikoolihariduse omandand ning teatriga tegelend Elmar Maripuu esiknäidendis „Sündmused sureval planeedil“, mis kanti ette 1980.a. Kultuuripäevadel, mõtiskleb üks osaline maailma lõpust: „Viimsepäeva tuleriidal ei põle mitte ainult Tammsaare ja Vilde, vaid ka Shakespeare, Goethe ja Dante. Põlevad ka Rembrandt ja Michelangelo, Bach ja Mozart.“ Maripuu näidendi haripunktil põletataksegi käsikirjaline luulekogu, rebitakse puruks 17. sajandist pärit raamat, lõigatakse tükkideks maal ning peale selle „maalitakse“ veel korteri seintele. Ent kui Audeni ja Isherwoodi teatritükist heiaastub eeskätt dadaistlik lõhkumiskirg, lasub Maripuu lavateose dramaturgiline raskuspunkt dionüüsoslikul hävitustungil.

„Sündmused sureval planeedil“ tegevus toimub New Yorgi keemiafirma juures edukat karjääri teinud Vello Petersoni korteris, mida ta jagab noore luuletaja Epp Kuusikuga. Neile tuleb külla kunstnik Mardi Ristsaar. Näidendi keskosas, mis autori režiiil jäi lavastuses kõige staatilisemaks kohaks, domineerib Vello magamistoa närtsind taimi arstima tulnud Mihkel Soots, kes tegeleb keskkonnasäästmisega ning ennustab reostumise tagajärjel peatset maailma lõppu.

Tsivilisatsioon ei hävita mitte ainult loodust ega inimesed tsivilisatsiooni. Maripuu näidendis hävitab inimene eriti agaralt teisi inimesi ja seeläbi iseennast. Vello naine jättis ta maha, jookstes minema neegriga. Epp, kes kahe nädala eest kolis Vello korterisse, oli varem Mardi armuke. Enne seda viskas Mardi öösel Epu välja oma ateljeest, mille tagajärjel tütarlaps langes vägistajate ohvriks. Kõike seda ammandame dialoogi kaudu.

Näilikult paigaltammuvast diskussioonidraamast koorub aga etenduse jooksul välja jõuliselt mänguline tegevus, mille vältel muutub kultuurne kolmik uimastusvahendite ja alkoholi mõjul hullund hävitajaiks. Algul ründavad Epp ja Mardi Vel-

lot, nõudes temalt nuga kõril hoides raha. Siis tahavad mehed vägistada Eppu. Lõpuks asuvad kõik Epu eestvedamisel määrima Vello korterit, millele järgneb loomingu nimel apokalüptiline kunstiteoste hävitamine.

Pagulasdramaturgia seisukohalt uudse sisuga lavateose kandis ette nooremasse generatsiooni kuuluv näitlejaskond, kes üllatas publikut mängulise osavusega. New Yorgi lavadel nähtud Jaan Kuuse saavutas Vellona paraja tasakaalu enesesse kiindunud voodikangelase ja tsivilisatsiooni säilitada püüdiva isiku vahel. Sellise pinge hoidmine ilma karikatuuuri langemata tõestas järjekordselt tema näitlejavõimeid. Kandas esinend Alar Aedma Mardina lõi peenelt humoorika kuju impotentsest kunstnikust. Tema jahe esitusviis, vastandina Kuuse palavikulisele esinemisele, pääses eriti mõjule, kui ta purjus olekus joodikut mängis. Esimest korda kandvat osa kehastand Juta Ristsoo näis Epuna täiesti usutav. Näidendi teisel poolel näitas ka tema mängulist nüansirikkust, mis kriipsutas alla režii ja süžee kooskõlalist arengut. Isegi Mihklit mängind Kalju Etsi aktsendiga eesti keel mõjus loomulikuna, sest näidendi tegelaskonna moodustavad ju Ameerikas üleskasvand eestlased.

Etenduse puuduste lahtrisse võib kirjutada peale eespool mainit staatilise režiihetke veel Jaan Kuuse ja Juta Ristsoo liig lähedast vanusevahet, lavastuse üksluiset valgustust ja siin-seal tekstis esinevaid keelelisi konarusi, ent need pisiprobleemid ei vähendand sisutiheda ja kaasakiskuva näidendi sujuvat esitust. Ka esmakordselt eesti näitekirjanduses kasutat seksuaalelu kirjeldavate sõnade vaba pruuk (kaks sõna! ja paar vihjet) ei riivand New Yorgi Eesti Maja saali täitnud pealtvaatajaid — vähemalt mitte selle etenduse ajal. Hiljem ilmus ajakirjanduses rida sõnavõtte (vt. VES 24.4.:4; 1.5.:7; 15.5.:5; ME 24.4.:3; vrd. VE 13.5.:8) näidendis esinevate „nilbuste" kohta.

Kuigi lehetäid söövad taimi nagu armastus südameid ning hävitusinglid varitsevad surevat planeeti, leevendab Maripuu oma näidendis esinevat pessimismi musta huumoriga. Näiteks soovitab Vello saata viriilseid eesti mehi koos korralikes gaidivormides eesti neidudega Austraaliasse, et nad seal sigitaks uusi Kalevipoegi. Ja siis kui katastroof on hävitand teised rahvad, „marsivad Kalevipojad üle maakera, tantsides kaerajaani kadunud tsivilisatsiooni varemeil."

Ilmar
Mikiver

Aastaviisikul 1960-64 astus kodueesti kirjandusse veidi enam kui tosin uut nime, kõik meessoost, välja arvatud Viivi Luik ja Aimée Beekman, kõik kirjanduslukku püsima jäänud. Neid nimetatakse nüüd 'kuuekümnendate aastate poisteks'. Vaatleme neid *Loomingus* debüteerimise järjekorras (kuigi veel varasemad trükivaod võivad mitmel olla küntud väiksemate ajakirjade veergudel, ei ole neist Läänes täielikku ülevaadet). *Loomingus* esinemisele järgnes tavaliselt aasta-paari pärast debüüt esimese iseseisva teosega.

Selle perioodi esimesel kahel aastal (1960/1) kerkisid esile uuema eesti proosa suurmeistrid Enn Vetemaa, Mats Traat ja Arvo Valton, kelledele paar aastat hiljem järgnes Mati Unt. Perioodi kahel viimasel aastal (1963/4) 'murdsid sisse' uued lüürikud, järgnedes 1962 debüteerinud Paul-Eerik Rummo: Aleksander Suuman, Andres Ehin, Hando Runnel, Jaan Kaplinski ja Viivi Luik. Kuuekümnendlaste hulka kuuluvad aga kindlasti ka prosaistid Lennart Meri ja Leo Metsar, kellede esimesed tööd ilmusid *Loomingus* juba 1959. Mis oli see 'uus', mis eraldas kuuekümnendlasti järelarbujaist ja kevadetüdrakuist? Seda võiks võrrelda lohetapja Püha Jüri piigiga: vale vihkamine, aususe ja puhtuse nõue, selja sirgu ja pää püsti löömine, satiir ja iroonia ning uudse ja puutumatu vaimse vabaduse taotlus, lühidalt – uus kirjanduslik eetos.

Vetemaa ja Traat startisid tegelikult luulega, kuigi Vetemaal peaaegu samaaegselt hakkas ilmuma ka novelle.

ENN VETEMAA (s. 1936) esimese iseseisva trükisena avaldati luulekogu *Häälemurre* kuulsas kassetis (*Noored autorid* 1962), milles leidusid ka Traadi, Rummo, Arvi Siia ja Linda Ruudi luuleesmikud. Juba esimestest ridadest päälle ilmneb Vetemaa kalduvus lüürilise ja proosalise vastandamisega taotleda tasakaalustatud tõde ('Romaan prügikasti juures', 'Seal, kus kohtuvad hais ja aroom, seal tekib kunst'). Jaan Kross, kes esimesena mõistvalt ja häätahtlikult arvustas 1962.a. kasseti-debütante, märkis juba tookord (1963), et Vetemaa, vältimaks sentimentaalsust, laseb oma armastaja-paaril vihmast läbi liguneda nii et riided lirtsuvad. Sellele 'dialektlilisele' meetodile on Vetemaa truuks jäänud kogu oma hilisemas loomingu, nii kõmu tekitanud lühiromaanides *Monument* 1964 ja *Pillimees* 1967 kui ka seitsmekümnendil kirjutatud ja sageli premeeritud näidendeis (nagu Välis-Eestiski mängitud *Õhtusöök viiele* 1972 või vaimukas *Püha Susanna ehk Meistrite kool* 1973).

Ühes oma esimeses proosastöös (*Uus elektrik* 1960) uurib Vetemaa inimliku kurjuse algpõhjust ja leiab selle peituvat neis teistes vähestes inimestes, kes on tõeliselt 'puhtad'. Ei ole ime et selleks, kes kodueesti kirjanduses esimesena paljastas uudse, eht-nõukogudeliku karjeristitüübi, sai Enn Vetemaa. Tema Sven Voore, *Monumendi* päätegelane, on kinkinud eesti keelele uue omadussõnagi: 'svenvoorelik'. Ka *Pilimehe* mina-jutustaja Ruuben Illime on svenvoorelik: aidates partei käsul kaasa vana literaadi doktor Karriku põlu alla tõukamisele, kurameerib ta samal ajal selle tütrega ning püüab Karrikule meeldida Verlaine'i tõlkimisega. „Lits mees,“ ütleks Kõrvenurga kõrtsmik.

Vetemaa stiili iseloomustab 'irooniline meetod': lasta jutustajal endal tahtmatult reeta oma nõrkusi. See väljendub eriti ilmekalt lühiromaanis *Munad hiina moodi* 1969, mis on õieti ühe paranoiku autoportree, ja võrratuis *Kalevipoja mälestustes* 1971, satiiris, mille tähendused alles ootavad avastamist.

Samaaegselt startinud MATS TRAAAT (s. 1936) võtab oma palge väljaarendamiseks mõnevõrra rohkem aega. Kuid ka tema luules esineb varakult puhtuse-nõue ja lakeerimata psühholoogilise tõe taotlus. Iseloomulik nii ta luulele kui proosale on mulla-armastus. Ta arendab edasi kevadetüdrukute, Veera Saare ja Rein Vellendi lemmikteemat — eesti küla. See kulmineerub ajaloolises rehepeksu-kavalkaadis *Tants aurukatla ümber* 1971. See romaan kirjeldab ühe rehepeksumasina saatust läbi viie perioodi, viie riigikorra.

Iseloomustavad on juba Traadi teoste päälkirjad nagu *Pommeri aed* 1973 või *Puud olid, puud olid hellad velled* 1979. Traat ei ole verminud selliseid uusi stiili- või vormi-kontseptsioone nagu Vetemaa, Valton või Unt, kuid tal on kodueesti kirjanduses kindlam koht tõetruu mineviku- ja oleviku-portreteerijana kui tervel real partei-kirjanikel.

ARVO VALTON (s. 1935) astub esile suure ja jõulise uuen-dajana esmajoones jutustava žanri sisuliste võimaluste väl-jaarendamisel. Kui Vetemaa (nagu Smuul enne teda) vahetas luule välja jutustuse vastu ja liikus siis narratiivilt üle näidendile, on Valton püsinud jutustava žanri piires. Kuid ta diapason hõlmab selle žanri kõiki pikkusvariante lühi-mast (aforism) pikimani (romaan), kusjuures algne ja keskne koht on novellil.

Valtoni novellides kohtame algusest pääle tavalisi argiseid inimesi, kellede hinges aga liigub midagi imelist, sõnul seletamatut, vahel vaevu märgatavalt, vahel otse pööraste kujutluste, kasvõi luulumõtete kujul. Vähehaaval see ala-teadvuslik element avardub: Valtoni hilisemad novellid ja laastud on sageli kirjutatud kui ulmad, legendid, müüdid või müstilised monoloogid.

Kaua aega nägi kodueesti kriitika ainult Valtoni maailma argiseid tahke – tekkis mõiste 'valtoniaana': omapärane argielu kirjeldamine. Üks kriitik luges Valtonit koguni kut-sutuks ja seatuks spetsialiseeruma tänapäeva tööstus-ühis-konna temaatikale.

See osutus suureks mõõdalasuks. Alles siis, kui olid ilmu-nud ta ajaloolised novellid kogus *Õukondlik mäng* ja sümbo-listlikud kogus *Sõnumitooja* (mõlemad 1972), avanes täieli-kumalt ka ta esimeste kogude (*Veider soov* 1963 ja *Rataste vahel* 1966) tähendus. Valtoni 'legendaarsed' lood on kogu-tud kogudesse *Pööriöö külaskäik* 1974, *Läbi unemaastike* 1975 ja *Mustanäe armastus* 1978. Omaette seisab romaan *Tee lõpma-tuse teise otsa* 1978 mongoli maailmariigi loojast Temüdži-nist (Džingis Khanist) ja tema kohtumisest hiina filosoofi Chang Chuniga – konfrontatsioon kahe vastandprintsibi va-hel, milledeks võib pidada kas keha ja vaimu, *yangi* ja *yi-ni*, ida ja läant või veel mitut muud dualistlikku põhijõu-dude paari. (Ka poliitilist tõlgendus-varianti ei maksa vä-listada, kuna Temüdžin pakub ju nii ohtraid paralleele näit. Staliniga.)

Valton on lisaks muule avaldanud kogumiku aforisme *Uksed kriuksuvad öösiti* 1977 ja teise lüürilisi miniatüüre *Kollas-teks laikudeks laguneb* 1979.

Keskseks motiiviks Valtoni loomingus jääb sisemise vabaduse hind. Inimene võib end tunda vabana ka suletud ruumis, ka

gi vangis, ütleb Valton, ent lisab: ainult hullununa, armununa, müstikuna, nõiana ... või lihtsalt veidrikuna või unenägijana. Valtonile jääb (sisemiste) maade uurija au nõukogude argipäevas, ka kui nõukogude enda kriitika ei ole seda veel osanud välja ütelda. Aga küllap lugejad mõistavad — ehk, nagu ütleb Ellen Niit: „Karud saavad aru.“

(Järgneb)

MÜ MAAKERA TEISEL POOLEL

*Lembit
Salasoo*

Austraalia Metsaülikooli IX kursus toimus 25.-28. jaanuarini. Ilusas, rahulikus miljööös Sydney ligidal said osavõtjad loenguid kuulata, oma eesti keelt parandada, arutleda, üksteist paremini tundma õppida ja muudki.

Eestikeelsed loengud katsid mitu ala, nii eestiainelisi kui ka muid. Esimestes loengutes ilmnes kaks joont, mis läbi terve IX MÜA jooksid. Kui Winifred Oser ettekandes eesti rahvaluulest muuseas kirjeldas rahvaluule mitut varianti — näiteks naljandeid, rahvalaule, mõistatusi — ja tutvustas rahvaluule neljajalalist trohheust ning mõtteriimi, siis andis ta aluse rahvaluule huviringile, milles loeti ja arutati rahvaluulet ja lauldi seda runoviisidel. Koosolijate seast kerkis esile kaks julget laulujuhti — Olav Pihlak ja Olev Salasoo, kes on rahvaluulepärased juba eesnimede algriimi poolest. Samuti proovis igaüks oma kätt rahvaluule loomingus — igaüks luuletas ja laulis kokkadele läkituse kotlettide praadimiseks.

Vella Pihlaku loeng tõe otsimisest vaatles mitmest küljest, kuidas me proovime tõtt leida. Allegooriate ja metafooridega tõi ta näiteid, kuidas tihti seame tõkkeid endile ette teekonnal tõe poole. Loeng äratas elavat arutlust koosolijate hulgas ning andis rikkaliku metafooride ja paralleelide kogu, mida terve IX MÜA jooksul tihti kasutati. Näitena sellest iseloomustavast joonest tuli arutlus MÜA jooksul mitu korda

tagasi Vella poolt esitatud pildi juurde, kuidas asju ja mõisteid sorteeritakse kuhjadesse ja siis iga kuhi läheb oma sahtlisse mõtte-kirjutuslauas.

Muusikal oli seekordses MÜA-s tähtis osa, mis avaldus nii Erik Holmi ülevaates eesti ooperiloomingust ja vaatluses Gustav Ernesaksa ooperist *Tormine rand*, rahvaluule runovii-sidel laulmises kui ka õhtustel seltskondlikel koosviibi-mistel. Kassetilt mängitud väljavõtted illustreerisid Eriku seletusi *Tormisest rannast* ja selles jutustatu ajaloolisest tagapõhjast, kuidas krahv Hiiu maal meelitas petteteledega laevu karidele, tappis merehädalisi, röövis kaupa ning saadeti lõpuks Siberisse. Arutluses esitati mõte, et helilooming oli igati võrdsel tasemel maailma ooperirepertuaariga. Samal ajal polnud muusikas leida mingeid erinevusi, mis teda n.ö. eestipäraseks tembeldaksid. Omalt poolt küsiks: kas saabki olla eestipärast, kuid kaasaegset kunst- või est-raadimuusikat – ja kuidas selline eestipärasmus ilmneks?

Nii laupäeva kui ka pühapäeva õhtul juhatas Erik mõnusaid koosviibimisi, saates lõõtsal laulmist ja organiseerides kontsertõhtu muusikaliste ettekannetega, deklamatsioonidega ja melodeklamatsioonidega.

Tuleviku plaanitamist käsitles Olav Pihlak loengus *Eelarve tarvidusest*. Lisaks rahalisele osale, mida paljud peavad eelarve ainsaks, on vähemalt sama tähtis tegevusosa. Kui on määratud tegevuse sihid, näitab eelarve teed nende sihtide poole. Nõnda põhjustab eelarve tegemine tulevase tegevuse kriitilise hindamise ja plaanitamise.

Eestlaste hariduse plaanitamist ja rajamist „vanal heal rootsi ajal“ käsitles Boris Lees ettekandes *Forselius ja tema kaasaeg*. Kui 17. sajandil otsustati asutada Eestis koolid linnas ja maal, seati Bengt Gottfried Forselius seda läbi viima. Ta õpetas välja kõstreid ja õpetajaid. Ühtlasi pani ta aluse silpidele rajatud õppemeetodile eesti keele õpetamisel. Baltisakslased olid tema töö vastu, kuid Rootsi kuningas oli selle poolt. Forselius ise mängis tähtsat rolli probleemide ületamises ja kuigi ta hukkus meretormis, jäi tema töö püsima.

Kaks vestlust – *Vanast kaardiväest* Sulev Kalamäe juhendusel ja *Väliseestlaste rakendamine eestluse huvides* Tiiu Salasoo

juhendusel — olid mõlemad relevantssed meie eesti ühiskonnale. Viimases kirjeldati mõningaid väliseestlaste silmapaistvaid saavutusi ning vesteldi, kuidas saaks nende oskusi rakendada eestluse heaks. Spetsiifiliselt vaadeldi Austraalia E. Seltside Liidu administreeritud Walter F. Tikkase fondi, millest võib määrata auhindu ja stipendiume eesti üliõpilastele eesti- või baltiaineliste tööde eest.

Ettevalmistusena esimeseks vestluseks oli varem välja jagatud Eva Eichenbaumi ettekande *That Old Guard Image* tekst (AK 2/78). Enne vestlust jagati ka äratõmbeid leheartikleist ühenduses Noorte Nõupäevaga Torontos 4.3.78. Sissejuhatuses kirjeldas Sulev, kuidas Eva pidas Hamiltoni nõupäevadel jaanuaris 1978 ettekande, mis kahtles mõnedes Kanada eestlaskonna väärtustes ning äratas elavat diskussiooni. Lehtede reaktsioonid muutusid positiivseist hukkamõistvaiks.

Mõned vestlejad leidsid, et on täiesti tõsi, et eesti ühiskonnas esinevad tugevad enesehaletsemise, kättemaksu, konservatiivsed ja teiste rahvuste suhtes üleolevad jooned ning esineb ka tugev surve noortele kõiki neid vanemate vaateid omaks võtta. Teised arvasid, et Kanadas on olnud tugevamad lõhed ja äärmuslikumad vaated eestlaskonnas kui Austraalias ja nõnda on Kanadas vastureaktsioon nende ühiskonna ülikonservatiivsele osale tugevam. Leiti, et ühiskonna kokkuhoiuks vajalikud vaated sageli eraldavad ühiskonda teistest. Arvati ka, et mõned Eva väited olid valed, teised kõverpeeglis nähtud ja kolmandad segased. Kas need mõtted on üldse olulised Austraalia eestlaskonna kontekstis? Igatahes oli vestlus pikk ja ergutas osavõtjaid meie ühiskonda vaatlema ja selle üle mõtlema.

Kuna kõõgitoimkonnast võtsid kordamööda osa kõik mü-lased, oli kohane Lena Janovi ettekanne *Vanad eesti toidud*, mis kindlasti äratas kõigis söõgiisu ja võib-olla ka mõjutas kokki.

Muidugi oli üks tähtsamatest MÜ külgedest eesti keele harjutamine ja õppimine. See toimus kogu aeg, kuna kõik tegevus oli eesti keeles, kuid võib-olla intensiivsemalt kahe loengu — Leo Karlovi *Mõningaid erinevusi kodumaa ja välismaa eesti keele vahel* ja Tiia Raudma *Raalikeel Eestis* — ning eesti keele tundide jooksul.

Leo nimetas, et kaks protsessi on olulised – keeleline regress välismaal ja keeleline areng kodumaal. Näidetena regressist mainis ta suure algustähe liigkasutamist ja ingliskeelsete ühendite sõnasõnalist tõlkimist eesti keelde*. Ta ütles ka, et kuna inglise keel on „laulev“, saab hääletoonist ära tunda ingliskeelses maailmas elunevaid eesti keele rääkijaid, kes on selle laulvuse omaks võtnud; küsimuste lõpus inglise keeles hääletoon tõuseb, kuid eesti keeles jääb samaks. Jagati välja valimik uusi sõnu.

Pikema uute sõnade valimiku esitas Tiia pärast lühikest kirjeldust raalist. Mitmed eesti oskussõnad on elegantsemad kui ingliskeelsed: *kuvar* (*video display unit*), *silumine* (*debugging*) ja *tärk* (*alphanumeric*).

Igal hommikul oli keeletund kahes rühmas Winifred Oseri ja Inno Salasoo juhtimisel. Mõlemas tehti kirjalikku tööd, kas eesti keelde tõlkimise või lausete kirjutamise ja parandamisega.

Usun, et kõik 24 osavõtjat said sest MÜA-st palju. Kolme ööpäeva jooksul said kõik üksteist paremini tundma õppida ja eesti keelt harjutada. Ilusas miljöös sai eesti keeles arutleda, vestelda ja loenguid kuulata, mille kaudu praktiliselt kogesime, et meie emakeel on sobiv ja praktiline kõikideks keele otstarveteks. MÜA-s tulid ka ilmsiks mitmed osavõtjate oskused – laulmises ja selle juhutamises, kokakunstis, luuletamises ja šašlõkitule tegemises. Sõbralikus õhkkonnas, mis aina kasvas, said mü-lased julgust ja kindlust oma mõtteid eesti keeles avaldada ning selgitada oma kohta tänapäeva maailmas eestlastena.

Foto lk.31

MÜA IX kursusest osavõtjaid (eest vasakult): Peter Liibus, Alar Joasoo, Maret Oser, Ingrid Slamer, Vella Pihlak, Karen Mätas, Sulev Kalamäe; (püsti) Boris Lees, Jaak Peedo, Lembit Salasoo, Winifred Oser, Leo Karlov, Leena Janov, Tiina Iismaa, Tiia Raudma, Siiri Iismaa, Erik Holm, Olav Pihlak, Inno Salasoo, Olev Salasoo. (Tiiu Salasoo foto)

*Russismide lokkamist kodumaa trükisõnas käsitleb Maret Käbin artiklis *Idarindel muutuseta* (*Looming* nr. 9 & 10/79). Pikem käsitus raamatus *Kuidas seda tõlkida* (Uno Liivaku & Henno Meriste, Tallinn 1975). Vrd. AK 6/78:23. (T. m.)

Mardi
Valgemäe

Kuu aega varem perekonnaga Eestist USA-sse asund Neeme Järvi juhatas 21. veebruaril New Yorgi Filharmooniat. Kontsert toimus kuulsa sümfooniaorkestri kodusaalis, *Lincoln Center*'i Avery Fisher hallis, kus Järvi asendas haigestund maestrot Bernard Haitink'i.

Möödunud kevadel Metropolitan'i ooperit juhataud eestlase kutsumist Filharmoonia külalisdirigendiks tuleb pidada märkimisväärseks tunnustuseks Järvile ning esmakordseks taoliseks juhtumiks meie kultuuriloos. Järvi oreoli suurendab teadmine, et nädal pärast New Yorgi kontserte pidi ta alustama veelgi auväärsema ameerika sümfoonilise ansambli, Philadelphia Orkestri külalisdirigendina kontsertmatka USA idarannikul ning kohe pärast seda juhutama läänerannikul San Francisco Sümfooniaorkestrit. Ka on Järvil sõlmit leping Metropolitaniga kahe uue ooperi juhutamiseks.

Järvi poolt dirigeerit New Yorgi Filharmoonia kava, mida ta esitas kolmel eri päeval, koosnes Sibeliuse helindeist: viiulikontsert, II sümfoonia ning „Lemminkäise kojutulek“ (op. 22, nr. 4). „Kalevala“ aineil loodud „Lemminkäise kojutulek“ on üldiselt vähem tuntud kui sama süüdi „Toonela luik“, mispärast oli seda programmilist pala huvitav kuulata, ent muusikaliselt, vaatamata Järvi täpseile fraseeringuile, ei pakkund too sümfooniline poeem erilisi üllatusi.

Sibeliuse viiulikontsert seevastu lubas Järvil näidata oma võimeid. Kuigi solist, Filharmoonia kontsertmeister Sidney Harth ei osutunud nii virtuooslikuks ega dünaamiliseks kui *Lincoln Center*'is esinevate viiulikonstnike paremik, kujunes ettekanne muusikaliselt ilmekaks, mille eest võlgname tänu just Järvi nõansirikkale, kuid samas tasakaalukale dirigeerimisele. Öhtu krooniks kujunes aga Sibeliuse II sümfoonia, mida Järvi juhatas aeglasemalt ning märksa ekspressiivsemalt kui seda harilikult tehakse. Tema taktikepi all sündinud Sibeliuse sonoorsus helises kaunilt ja igatsevalt sümfoonia teises osas ning eriti kolmanda *lento*

Foto lk.31

Neeme Järvi koos perega saabumisel New Yorgi lennusaadamasse 20. jaanuaril 1980. Vasakult: poeg Paavo, abikaasa Lillian, maestro ise, poeg Kristjan; ees tütar Mari. Lilled olid vastutulnud kaasmaalastelt. (Allan Pensa fotod)

e soave trios, paisudes aeg-ajalt tormilisiks helivalanguiks, mis saavutasid võimsa ja koloriitselt puhta jõulisuse sümfoonia lõpuosas.

USA mõjukaima ajalehe *The New York Times*'i arvustus Raymond Ericsoni sulest suhtus heatahtlikult eesti dirigenti, iseloomustades Järvit kui täpset viiulikontserdi juhatajat, kes ettekande jooksul suutis paisutada orkestri täisvereliseks partneriks solistile, ilma et ta oleks summutanud viiulimängija. Kuigi Ericsonile tundus sümfoonia teise osa esitamine liig aeglasena, tunnistas ta, et eestlase dirigeerimisel liikus Sibeliuse muusika „vägevalt ning draamatiliselt“. Sümfoonia viimase osa suhtes kirjutab *Times*'i arvustaja: „Repriisi avardamine härra Järvi poolt osutus ebaharilikuks, ent see seisis õiges vahekorras tema üldise kontseptsiooniga ning lõpp, peame tunnistama, tõi esile publiku heakskiiduhüüded“.

Veelgi positiivsemad arvustused ilmusid ajalehtedes *The New York Post* ja *Daily News*. Esimeses kiitis Harriett Johnson muu hulgas Järvi „dünaamilist dirigeerimist“, kuna teises väitis Bill Zakariasen, et ta ei ole kuulnud nii head Sibeliuse II sümfoonia esitamist Koussevitzky'st saadik ning rõõmustas, et Eestis sündind Neeme Järvi otsustas asuda USA-sse, seega rikastades ameerika muusikaelu.

Vesteldes allakirjutanuga pärast debüütkontserti tunnustas Järvi Filharmonia liikmete kõrget taset, kuid märkis, et kuna muusikud esinevad siin äärmise sagedusega, kipuvad nad kaotama värskust. „Kui neid aga pisut ergutada,“ lisas meie maestro, „ärkavad nad kiirelt ellu“. Küsimusele, kuidas võrrelda Tallinna ja New Yorgi orkestrante, vastas Neeme Järvi hetkelise mõtiskluse järele: „New Yorgi Filharmonial on suurepärane tehniline puhtus ning parem tooni kvaliteet.“

LOOMING (11/1979:1636)

*Heiti Talvik 75**Jaan
Kross*

Heiti Talvik võinuks saada tänavu 9. novembril seitsekümend viis täis. Teda on mõnikord nimetatud keskseks kujuks oma põlvkonna eesti luuletajate seas. Tõsisemalt pole meie kirjanduslugu seda asendimääratlust suvatsenud ei kummutada ega omaks võtta. Aga see pälviks ometi uurimist: tema just nagu väga suur sobivus – „Kohtupäevast” saadik – selleks keskseks kujuks osutada, oma skulptuurselt aredate, sageli epigrammiliste, taidurlike, nagu on öeldud, hõõguvmetalsete luuletustega, millega ta määratles ja loodis inimvaimu ja poeedi kohustusi sõjatulest juba serviti haaratud Euroopas, ja tema just nagu veel hoopis suurem sobimatus mingi ringkonna keskseks kujuks ta täieliku tahtmatuse tõttu kedagi juhtida.

Igatahes on Talviku napp loomine eesti luules väga ehe ja isepärane meteoriidirauakamakas, materjal, mida ei peagi olema, mida võib-olla ei tohigi olla tonnidega mõõta ja mis ometi on milleski hoopis põhilisem, kui me oletame.

Siinsed napid read ei püüa Talvikut muidugi paigale panna, aga ometi meenutada paigalepaneku vajadust...

Talviku sõbrad mäletavad: kui nad Tartu lahingute ajal tema kõrval mürskude langedes müüride varju või keldritesse kargasid ja hiljem küsisid, kuidas siis tema nii surmulgelt edasi läks, oli ta ütelnud: „Aga mina ei sure ju toas ega tänaval.”

Olgu ta seitsmekümne viies sünnipäev vähemalt kahe tegusa otsuse tõukeks: otsustagem anda Nõukogude Eestis välja Heiti Talviku kogutud luuletuste köide. Ja leidkem autor Heiti Talvikut ja tema luulet käsitleva monograafilise uurimuse tarvis. Sest me peame söandama omaks võtta seda, mis meil olemas on.

Vello
Salo

Tehnika-entusiastid ei väsi kinnitamast, et varsti-varsti jõuab kätte päev, mil igaüks võib igat ial maailmas trükit teksti konsulteerida omaenese kirjutuslaua taga. Vähesed raha eest saavad igaüks oma *terminali*, mis toob soovitud lehekülje mistahes teosest ekraanile: loe lindile, kirjuta maha – või vajuta lihtsalt nupule ja saad koopiat!

Eialgu ei ole meil aga veel ülevaatlikku Baltica-bibliograafiatki. Nii näib päris praktilisena, et alustame erilehekülje avaldamisega, mis informeeriks AK lugejaid praegu juba kättesaadava allikmaterjali olemasolust ja asukohast.

Järgnevalt mõned perioodilised, juba mikrofilmit väljaanded 7-mes kogus: British Museum (*Newspaper Library Colindale*; lüh. *BM*); Eesti Arhiiv Ühendriikides (lüh. *EA*); Kent State University Library (*KS*); National Library of Canada (*NL*); New York Public Library (*NY*); Tartu Instituudi arhiiv (Toronto; lüh. *TI*); Toronto Ülikooli raamatukogu *John P. Roberts Research Library* (*JR*).

BALTIC EVENTS vt. *ESTONIAN EVENTS*

THE BALTIC TIMES (Tallinn)

EA: 1938-1940; *BM*: 9.1.1939 - 30.5.1940.

EESTI RADA (Augsburg, Geislingen)

BM: 4.11.47-28.8.52 (nr. 128-356); inglisk.: 3.6., 7.8., 24.10.1947.

ESTONIAN EVENTS (al. 1973: *BALTIC EVENTS*)

Tellida: University Microfilms, 300 North Zeeb Rd., Ann Arbor, Mich. 48106, USA (kogu ulatuses)

LOOMING (Tallinn)

TI: 1946 (kõik); 1947 (nr. 1 ja 2).

MEIE ELU (Toronto)

NL: algusest (22.3.1950) tänapäevani.

POSTIMEES (Tartu)

BM: 1.7.-31.12.1914; 1.7.1919 - 2.1.1920.

RAHVA HÄÄL (Tallinn)

BM: 8.4.-31.12.1947; 11.-21.1.1948; 24.8.-30.12.1951; 1.3.1952 - 31.12.1953; 1.1.1955 - 31.12.1963.

SOVETSKAJA ESTONIJA (Tallinn)

JR 1.1.1955 - 31.12.1978.

SÕNUMID (Cleveland, Ohio)

KS & EA: 1957 - 1971 (puudub neli numbrit).

TEATAJA (Stockholm)

BM: 4.11.1944 - 25.7.1945; (edasi: *Eesti Teataja*) 1.8.1945 - 31.12.1949; (edasi: *Teataja*) 24.5.1953 - 22.12.1962.

VABA EESTLANE (Toronto)

NL: algusest (3.1.1952) tänapäevani.

VABA EESTI SÕNA (New York)

NY & EA: algusest (11.6.1949) kuni 30.12.1976.

WABA MAA (Tallinn)

BM: 23.1. - 8.2.1919 (nr. 18 - 32).

TEATEID

*Kultuuri-
päevad 80*

USA eestlaste Kultuuripäevad peeti 3.-6.apr. New Yorgi Eesti Majas. Osavõtt oli liiklusstreigist hoolimata hea, P. Vesilinnu ettekandel jäi hulk inimesi ukse tahagi. Avamisõhtul tehti teatavaks E. Kultuurfondi laureaadid (Kadi Taniloo ja Valdeko Kangro) ning avati kunstinäitus „Eesti Eklektika“ paarikümne esinejaga.

Loengud: *Meteoroid ja Saaremaa tuline järv* (Valdar Oinas); *Tänapäeva eesti maalikunst maailma perspektiivis* (Eda Sepp); *Meie repertuaar* (Mardi Valgemäe); *Ristiusu omapärasused* (Tiina Allik); *Sociology and Family Research in Estonia* (Wesley Fisher); *Tänapäeva Eesti* (valguspiltidega; Priit Vesilind).

Teater: Elmar Maripuu *Sündmused sureval planeedil* (esietendus); Eduard Vilde *Pisuhänd*.

Filmid: *Viimne reliikvia*; *Verekivi*; *Kevade*; *Põrgupõhja uus Vanapagan*; mü 78.

Muud üritused: kabaree- ja noorte diskoõhtu.

Metroo 80

Kavatsetud 13. asemel on algus 14. juulil, lõpp 19., kuid 20. toimub soovijaile veel Ojamaad tutvustav ringsõit. ESTO 80 raames toimub ka *Metroo päev*, algusega kell 16.00 Stockholmi Eesti Majas, esmaspäeval (7.VII).

mi 80

Need, kes kavatsevad osa võtta, saavad informatsiooni aadressilt: Kotkajärve Metsaülikool, 45 Fulton Ave., Toronto, Ont., M4K 1X6, Canada — või telefonil (416) 463 9065.

Õiendus

Balti Instituudi konverents (eksikombel AK 6/79:36) tänavu ei toimu. Palume vabandada!

TÄHTPÄEVI

AABS-i KONVERENTS
(Georgetown University)

5. - 8. juunini

ESTO '80

6. - 13. juulini
METROO PÄEV 7. juulil

**metro
80**

14. - 19. juulini

rii80

16. - 24. augustini

Toim.
saadet

World Literature Today, Vol. 54, 1/80 (Soome erinumber.)
Arvustusi: H.Runnel, *Kodu-käija* (I.Mikiver); *Eesti kirjandus võõrkeeltes* (V.Salo).

Aarand Roos, *Morfologiska tendenser vid språklig interferens med estniska som bas*. Zusammenfassung: *Morphologische Tendenzen bei sprachlicher Interferenz mit Estnisch als Grundsprache*. Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Uralica et Altaica Upsaliensia, 12. Uppsala 1980: 207. [Doktori-väitekirj.]

Hain Rebas, *Keskaegsed mereteed Baltikumini*. Välis-Eesti & EMP, Stockholm 1980:42, br.

Herbert Salu, *Must lagi on meie taal*. Esseid kirjandusest. Autor, Lund 1980:256, ill. Kt. rkr. 65.- (AK toimetusest tellides C\$ 16.-)

AABS Newsletter. Vol. III, No. 4(12), December 1979.

BEO Bülletään. Nr. 146, jaanuar 1980.

Journal of Baltic Studies. Vol. X/4 (Winter 1979) & XI/1 (Spring 1980). David Kowalewski, *Dissent in the Baltic Republics: Characteristics and Consequences*, p. 309-319; V. Stanley Vardys, *Democracy in the Baltic States, 1918-1934: The Stage and the Actors*, p. 320-336; I.Ivask, *Reflections on Estonia's Fate in the Poetry of Betti Alver and Jaan Kaplinski*, p. 352-360; Hain Rebas, *Baltic Minorities: Problems of Methods and Documentation*, p. 39-48.

Must-valgel. (Toronto) Nr. 2, kevadel 1980. Westholmlaste ja prantsus-lütseumlaste sidemepidaja. 16 lk.

Rahvuslik Kontakt. Nr. 1(85) 1980.

Teataja. Nr. 1-9, 1980.

Välis-Eesti. Nr. 1-4, 1980.

Aja Kaja. Nr. 16, veebr. 1980. K.Inno, *Eesti ala asustus neoliitikumis*, lk. 11-18.

Karl Inno, *Ülevaade kiviajast Eestis*. (Neli artikli-äratrükki.) 24 lk.

Ilmunud
huvitavat

Arthur Puksov, *Läbi segaste aegade. Mälestusi*. Trükki toimetanud Alfred Kurlents. EÜS-i Vanematekogu kirjastus, Toronto 1980:185, kt. C\$ 12.-

Kodu-kool. Töövihik kodusõppijaile ja lasteaiaale nr. 1. Koostanud Aime Andra Martinson. Eesti Koolifond USA-s kirjastus, märts 1980. Tellida: New Yorgi E. Haridusseltsi eesti kool.

Svante Jakobsson, *Osilia-Maritima 1227-1346. Studier kring tillkomsten av svenska bosättningar i Balticum, i synnerhet inom biskopsstiftet Ösel-Wiek*. Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Historica Upsaliensia, 112. Uppsala 1980:172.

Ilmari Manninen, *Etnograafiline sõnastik*. K.Ü. "Loodus", Tartu 1925. 2. tr. ESTO Inc., Baltimore 1979:108, 131 pildiga.

Elmar Muuk, *Lühike eesti keeleõpetus. I, hääliku- ja vormiõpetus*. 11., muutmata trükk (= 9. tr. 1940). Baltimore'i eesti kool, 1978. U\$ 4.50.

New Art from the Soviet Union. The Gallery, Montgomery Hall. St. Mary's College, Maryland. November 3 to December 7, 1979. (Näituse-kataloog; Eestist esindatud on Siim Annus, Concordia Klar, Leonhard Lapin, Malle Leis, Valdimir Makarenko, Raul Meel, Urmas Ploomipuu, Kaisa Puustak, Vive Tolli, Peeter Ulas, Vello Vinn, Mare Vint, Tõnis Vint ja Marje Üksine.)

Fred Limberg, *Isamaa eest*. E.V. sõjajõudude organisatsioon ja juhtkond. Boreas, Cardiff 1980:260, 44 fotot. Trükitud 1000 nummerdatud eksemplari, kt. f 7.- (rkr. 70), pluss saatekulu.

Handledning för turister till Estland. Esternas Representation i Sverige, Stockholm 1979:52.

Estonian Scouting. E. Skautide Liidu ingliskeelne väljaanne ajaloolise ülevaatega. Toronto 1979:52, ill. Br. C\$ 3.- (Tellida: Jaan Lepp, 19 Vanity Ct., Don Mills, Ont. M3A 1W9).

Fraternitas Tartuensis IV. [Artiklite kogumik.] Toronto 1979: 358, köites.

Eesti rahvarõivad. Kirjutanud Helmi Kurrik, toim. F.Linnus. 2. tr. Tartu 1938:221, 250 joonist, 32 värv. & 36 mustvalget tahvlit, 5 muustrilehte. Muutmata järeltrükk Borås 1979. Rkr. 375.-